

Çin'in Stratejik İhtilali: İçinden Yükseldiği Dünya Düzenini Yeniden Kurmak

Çin'in yükselişi, mevcut uluslararası sisteme dışarıdan yöneltilmiş bir meydan okumanın değil, sistemin imkânlarından yararlanılarak gerçekleştirilen uzun vadeli bir dönüşümün sonucudur.

Sabahattin Can AYEŞ — Kıdemli Editör, Avrasya Çalışmaları

İlk yayın: 16 Ekim 2026 • Güncelleme: 16 Ekim 2026 • 6 dk okuma

TEZ Uluslararası ilişkiler tarihinin belki de en dikkat çekici çelişkilerinden biriyle karşı karşıyayız: İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı'nın oluşturduğu ekonomik düzen, bugün Batı'nın küresel üstünlüğünü sorgulayan en güçlü aktörlerden birini yetiştirmiştir. Çin'in yükselişi, mevcut uluslararası sisteme dışarıdan yöneltilmiş bir meydan okumanın değil, sistemin imkânlarından yararlanılarak gerçekleştirilen uzun vadeli bir dönüşümün

sonucudur. Pekin, Batı'nın kurumlarını reddederek değil, o kurumların içerisinde güç biriktirerek bugünkü konumuna ulaşmıştır. Çin meselesi, hangi devletin dünyanın en büyük ekonomisi olacağı sorusundan çok daha kapsamlıdır. Asıl mesele, mevcut düzenin kendi içinden yükselen bir güç tarafından ne ölçüde yeniden şekillendirilebileceğidir.

Çin'i anlamak için öncelikle onun tarihsel hafızasına bakmak gerekmektedir. Kurulan sisteme Çin, modern devlet sistemine tarih sahnesine yeni çıkmış bir siyasi topluluk olarak katılmamıştır. Binlerce yıllık devlet geleneği, bürokratik teşkilatlanması ve kendine özgü medeniyet tasavvuruyla uzun süre Doğu Asya'nın siyasi ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur. Çin imparatorluklarının dünyayı algılama biçiminde merkezî bir konum işgal etmesi, modern dönemdeki siyasi hedeflerin doğrudan açıklaması elbette değildir; ancak tarihi üstünlük düşüncesinin çağdaş devlet kimliğindeki izlerini görmezden gelmek de mümkün değildir.

On dokuzuncu yüzyılda yaşanan Afyon Savaşları, eşitsiz antlaşmalar ve yabancı müdahaleler, Çin'in geleneksel siyasi konumunu derinden sarsmıştır. Çin tarih yazımında aşağılanma yüzyılı olarak anılan bu dönem, günümüzde egemenlik, toprak bütünlüğü ve dış müdahaleye karşı hassasiyetin tarihsel arka planını oluşturmaktadır. Çin'in bugünkü yükselişini, geçmişte kaybettiği uluslararası itibarı yeniden kazanma iradesinden tamamen bağımsız değerlendirmek güçtür.

1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması siyasi bütünlüğün yeniden tesisi açısından önemliydi; ekonomik kalkınmanın asıl dönüm noktası 1978 reformları olmuştur. Deng Xiaoping yönetimi, ideolojik meşruiyetin yanında ekonomik refahın da devletin sürdürülebilirliği açısından belirleyici olduğunu görmüştür. Çin, siyasi merkezîleşmeden vazgeçmeksizin piyasa mekanizmalarını üretim ve kalkınmanın hizmetine sundu. Böylelikle dünya ekonomisiyle bütünleşme, siyasi sistemin çözülmesine değil, devlet kapasitesinin güçlenmesine katkıda bulundu.

Peki, Çin neden yükseldi? Meseleyi ucuz iş gücüyle açıklamak, tarihsel dönüşümün yalnızca başlangıç şartını görmek demektir. Çin'in asıl başarısı, emek gücünü sanayi altyapısı, teknik eğitim, üretim disiplini ve uzun vadeli devlet politikalarıyla birleştirebilmesindedir. Yabancı sermayeyi ülkeye çekerken üretim teknolojilerini öğrenmiş, ihracat gelirlerini altyapıya ve sanayiye yönlendirmiş, zaman içerisinde başkalarının tasarladığı ürünleri üreten ekonomiden kendi teknolojilerini geliştiren ekonomiye ilerlemiştir (World Bank, 2022).

11 Aralık 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne katılması, bu dönüşümün en önemli aşamalarındandır. Çin, uluslararası ticaretin kurumsal imkânlarından yararlanarak küresel üretim zincirlerinin merkezine yerleşmiştir (World Trade Organization, 2001). Batılı şirketler Çin'de düşük maliyetli üretim imkânı bulurken Pekin, sermaye, teknoloji ve uluslararası pazarlara erişim elde etmiştir. Başlangıçta karşılıklı ekonomik kazanç olarak görülen ilişki, zaman içerisinde stratejik rekabetin temel kaynaklarından birine dönüşmüştür.

Burada üzerinde durulması gereken husus, Çin'in küreselleşmenin karşısında değil, onun en önemli kazananlarından biri olarak yükselmiş olmasıdır. Batı, Çin'i dünya ekonomisine dâhil ettikçe ekonomik ilişkilerin siyasi ve kurumsal yakınlaşmayı da beraberinde getireceğini düşündü, Pekin ise ekonomik bütünleşmeyi siyasi sisteminin dönüşmesi için zorunlu bir gerekçe olarak görmedi. Ortaya çıkan sonuç, uluslararası ekonomiye derin biçimde bağlı fakat siyasi yapılanması bakımından Batılı liberal demokrasilerden ayrılan bir büyük güç oldu.

Çin'in yapmak istediği şey, ekonomik büyümesini sürdürmek değildir. Pekin, üretim gücünü teknolojik bağımsızlığa, ekonomik bağlantılarını diplomatik etkiye, diplomatik etkisini ise uluslararası kuralların belirlenmesinde daha güçlü bir konuma dönüştürmeye çalışmaktadır. 2026-2030 dönemine ilişkin kalkınma hedeflerinde ileri teknoloji, yüksek nitelikli üretim, bilimsel yenilik ve stratejik alanlarda öz yeterlilik vurgusunun öne çıkması tesadüf değildir (State Council of the People's Republic of China, 2026). Çin yönetimi, teknolojik bağımlılığın gelecekte siyasi bağımlılığa dönüşebileceğinin farkındadır.

Yarı iletkenler, yapay zekâ, enerji teknolojileri ve haberleşme altyapıları etrafında şekillenen rekabet, artık yalnızca ekonomik üstünlük meselesi değildir. Bir devletin teknolojik standartları belirleyebilmesi, başka ekonomilerin üretim süreçlerini ve tercihlerini de etkileyebilmesi anlamına gelmektedir. Çin, dünyanın fabrikası olmanın ötesine geçerek dünyanın teknolojik ve ekonomik işleyişinde söz sahibi olmak istemektedir.

Pekin'in Kuşak ve Yol Girişimi de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Limanlar, demiryolları, enerji hatları ve dijital bağlantılar, yalnızca ticaretin kolaylaştırılmasına hizmet etmemektedir. Aynı zamanda ülkeler arasında uzun vadeli ekonomik ilişkiler ve karşılıklı bağımlılıklar oluşturmaktadır (State Council Information Office of the People's

Republic of China, 2023). Ancak her altyapı yatırımını doğrudan siyasi hâkimiyet girişimi olarak nitelendirmek isabetli değildir. Çin'in ortakları da kendi çıkarlarını takip eden, alternatif ilişkiler geliştirebilen devletlerdir.

Peki, Çin nasıl bir uluslararası düzen istemektedir? Pekin'in hedefini mevcut kurumları bütünüyle yıkmak şeklinde açıklamak, Çin dış politikasındaki temel çelişkiyi gözden kaçırır. Çin, Birleşmiş Milletler sisteminden, uluslararası ticaret kurallarından ve küresel ekonomik bütünleşmeden yararlanmayı sürdürmek istemektedir. Buna karşılık bu kurumların işleyişinde Batılı devletlerin sahip olduğu ağırlığın sorgulanmasını ve gelişmekte olan ülkelerin daha geniş temsil imkânlarına kavuşmasını savunmaktadır.

Xi Jinping'in 1 Eylül 2025'te Tianjin'de açıkladığı Küresel Yönetişim Girişimi bu yaklaşımın diplomatik ifadesidir. Egemen eşitlik, uluslararası hukuk, çok taraflılık ve ortak kalkınma kavramları etrafında şekillenen girişim, Çin'in uluslararası düzenin geleceğine ilişkin kendi ilkelerini ortaya koymaktadır (Xi, 2025; State Council Information Office of the People's Republic of China, 2026). Bununla birlikte Pekin'in egemenlik ve müdahalesizlik söylemi, Tayvan ve Güney Çin Denizi meselelerindeki tutumuyla birlikte ele alındığında ciddi tartışmalara açıktır. Büyük güçlerin ilan ettikleri ilkelerle uyguladıkları siyaset arasındaki mesafe, Çin açısından da sorgulanmalıdır.

Günümüzde yeni dünya düzensizliği olarak nitelendirdiğimiz süreç, aslında eski güç hiyerarşisinin çözülmesiyle yeni bir hiyerarşinin henüz kurulamaması arasındaki tarihsel geçiştir. Amerika Birleşik Devletleri askerî, mali ve teknolojik kapasitesiyle sistemin başlıca gücü olmayı sürdürürken Çin, üretim, ticaret ve giderek teknoloji üzerinden bu üstünlüğün sınırlarını zorlamaktadır. Rusya güvenlik merkezli bir büyük güç siyaseti yürütmekte; Hindistan, Türkiye ve başka bölgesel aktörler ise kendi hareket alanlarını genişletmeye çalışmaktadır.

Böyle bir ortamda çok kutupluluk, tamamlanmış bir düzen olmaktan ziyade devam eden bir güç dağılımı mücadelesini ifade etmektedir (Xi, 2026).

Çin'in yükselişinin sınırları da bu çerçevede görülmelidir. Yaşlanan nüfus, iç tüketimin güçlendirilmesi ihtiyacı, gayrimenkul sektöründeki sorunlar ve dış pazarlara duyarlılık, Pekin'in önündeki yapısal meselelerdir (International Monetary Fund, 2026; National Bureau of Statistics of China, 2026). Devletin uzun vadeli planlama kabiliyeti önemli bir üstünlük olmakla birlikte ekonomik kaynakların verimsiz kullanılması, teknolojik kısıtlamalar ve dış güvenlik gerilimleri bu üstünlüğün etkisini azaltabilir. Dolayısıyla

Çin'in gelecekteki küresel liderliği ne kaçınılmazdır ne de bugünkü yükselişi geçici bir tesadüften ibarettir.

Türkiye açısından mesele, Çin'i Batı'nın karşısındaki alternatif bir güç olarak görmekten ibaret olmamalıdır. Asıl önemli olan, Çin'in yükselişinin Avrasya'daki ulaştırma ağlarını, üretim merkezlerini ve teknoloji ilişkilerini nasıl değiştirdiğini anlamaktır. Türkistan coğrafyası, Türk Koridoru (Orta Koridor) ve Türk Devletleri Teşkilatı etrafında gelişen bağlantılar, Türkiye'nin bu dönüşüm içerisindeki konumunu doğrudan ilgilendirmektedir. Ancak transit güzergâhların üzerinde bulunmak, tek başına stratejik güç sağlamaz. Kalıcı üstünlük, bu bağlantılara üretim, teknoloji ve kurumsal kapasite kazandırabilmekle mümkündür.

Neticede Çin'in yükselişinden çıkarılması gereken sonuç, bir devletin yalnızca ekonomik büyüklüğüyle dünya siyasetine yön verebileceği değildir. Pekin'in başarısı, tarihsel hafızayı uzun vadeli devlet politikalarıyla, üretim kapasitesini uluslararası bağlantılarla birleştirebilmesindedir. Fakat bugünkü asıl imtihanı, ekonomik büyüklüğünü uluslararası meşruiyete ve sürdürülebilir siyasi nüfuza dönüştürüp dönüştüremeyeceğidir.

Çin dünyayı henüz yönetmiyor; fakat dünyanın nasıl yönetileceği tartışmasında artık dışarıda bırakılması mümkün olmayan bir aktör hâline gelmiştir. Belki de çağımızın temel jeopolitik sorusu, Çin'in Amerika'nın yerini alıp almayacağı değildir. Asıl soru, Batı'nın kurduğu düzende büyüyen Çin'in, kendi yükselişini mümkün kılan bu düzenin kurallarını değiştirmeye başladığında nasıl bir dünyayla karşılaşacağımızdır.

Görüşler yazarına aittir.

Sabahattin Can AYEŞ

Atıf

AYEŞ, Sabahattin Can. "Çin'in Stratejik İhtilali: İçinden Yükseldiği Dünya Düzenini Yeniden Kurmak." *Us Strateji*, 16 Ekim 2026. <http://www.stratejikus.com/yazi/cinin-stratejik-ihtilali-icinden-yukseldigi-dunya-duzenini-yeniden-kurmak>